

1. Hafta- Kültür Nedir, Kültür ve Uygarlık

Kültür szcg Latince ‘‘Cultura’’, yani toprağa bir Őeyler ekmek ve toplamak anlamlarında kullanılırken Voltaire’in Fransız İhtilali öncesinde bu kavramı insan zekasının oluŐumu ve geliŐmesi olarak kullanmasından sonra dönüŐtü ve yeni bir anlam kazandı. Ziya Gökalp ‘‘culture’’ kelimesinin karŐılıęı olarak ‘‘hars’’ szcgn kullanmayı önermiŐti, ancak zamanla bunun yerini ‘‘kültür’’ kelimesi almıŐtır. Günümüz Türkçesinde kültür kelimesi farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bu anlamlar tıbbi, tarımsal, tarih öncesi dönemler, kiŐisel vs. alanlar için geçerlidir. Kültürü bir bilimsel temele dayandırma giriŐiminde bulunan Antropolog E. B. Taylor, onu uygarlıkla aynı anlama gelecek Őekilde kullanmıŐtı. Kültürü Őu Őekilde tanımlamıŐtır: ‘‘*Kültür ya da uygarlık, insanın bir toplumun yesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve göreneklerle her türlü beceri ve alıŐkanlıklarını içeren karmaŐık bir bütündür.*’’¹ Őu tanım da tarihsel geliŐmeleri en iyi Őekilde yansıtılmaktadır: ‘‘Kültür, bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü dil, duygu, düŐünce, inanç, sanat ve yaŐayıŐ öğelerinin tümüdür.’’² Kültür zaman içinde diğer bilim dalları açısından da tanımlanmıŐ ve bunları oluŐturan en önemli konulardan birisi haline gelmiŐtir. Yıllar boyunca yüzü aŐkın kültür tanımlaması yapılmıŐtır.

Kültür ve uygarlık kelimeleri günlük hayatta aynı anlamda kullanılmaktadır. Uygarlık kelimesi batıda ‘‘civilisation, civilization’’, doğuda ise ‘‘medeniyet’’ olarak geçmektedir. Atatürk’ün uyguladığı dil devrimi yıllarında uygarlık kelimesi dilimizde yaygınlaŐmıŐtır, o döneme kadar ise medeniyet szcg kullanılmıŐtı. Ahmet Cevdet PaŐa, medeniyeti ulaŐılması gereken bir ideal olarak değil, toplumsal bir olgu olarak saymaktaydı. İnsan doęuŐtan medeniyete yakındı, ancak toplum halinde yaŐamak zorundaydı ve bu nedenle toplumların arasında bazı basamak farkları vardı. Bunlar sırayla bedeviyet, hazariyet ve medeniyetti. Buna göre bedevi olan bir toplum geliŐip medeniyete ulaŐacaktı.

Kültür ve uygarlık arasında her ne kadar çok yakın bir iliŐki olsa da, hangisinin daha geniş bir çerçeveye sahip olduğu ve aynı anlamda kullanılıp kullanılmayacağı tartıŐmalı bir konudur. Kültür ve uygarlık kavramlarına ait görüŐler üç grupta toplanabilir:

¹ Şerafettin Turan, **Türk Kültür Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1990, s. 12.

² Şerafettin Turan, **a.g.e.**, s. 13.

1- İki kavram arasında bir ayırım yapmayanlar: E.B. Taylor, Hilmi Ziya Ülken ve temelde Mustafa Kemal Atatürk bu görüşü savunmuşlardır.

2- Uygarlığı kültürden daha geniş kapsamlı sayanlar: A. Toynbee, Ziya Gökalp bu görüşteydiler.

Ziya Gökalp'in kültür ve uygarlık hakkındaki görüşleri, Türk kültür tarihi açısından önem arz etmektedir. Gökalp kültür kavramına bilimsel olarak yaklaşmış ve kültür yerine hars kelimesini kullanmıştır. Ona göre medeniyet, farklı milletlerin ortak malıydı, çünkü her medeniyet ortak bir hayat yaşanarak meydana gelmişti. Her medeniyet uluslararasıydı. Ancak bir medeniyetin her millette aldığı özel şekiller vardı, buna hars denilmekteydi. Gökalp'e göre medeniyetle harsın farkları aşağıdaki gibidir:

a. Medeniyet uluslararası, hars ulusaldır.

b. Medeniyet bir millettten başka bir millete geçebildiği halde hars geçmez.

c. Bir millet medeniyetini değiştirebilir, ama harsını değiştiremez.

d. Medeniyet usul ve akıl aracılığıyla yapılır, hars ilham ve sezme vasıtasıyla yapılır.

e. Medeniyet iktisadi, dini, hukuki, ahlaki vs. fikirlerin, Hars dini, ahlaki ve güzel duyguların toplamıdır.

Gökalp'in Türkçülüğün Esasları adlı eserinde düşüncelerinde bazı değişimler olduğu da görülür.

3- Kültürü uygarlıktan daha kapsamlı bir kavram olarak kabul edenler: Oswald Spengler bu görüşün başında gelir. 1922 yılında yayınladığı "Batı'nın Çöküşü" adlı kitabında kültürü tarihi belirleyerek ona şekil veren prensipler olarak açıklamış ve onu çok kapsamlı olarak değerlendirmişti. Uygarlık ise yaşama gücünü kaybeden ve sona doğru ilerlemekte olan bir kültürün son evresi, kendisinden sonra gelen yeni kültüre kalıt olarak bıraktığı bir uzantıydı. Avrupa'da teknik alanda yaşanan gelişmeler, kültür için bir düşüş ve azalmaydı, uygarlığın getirdiği makineleşme kültürü maddeleştirecekti.

Sonuç olarak bu farklı görüşlere bakıldığında, kültür kavramında ulusallığın, uygarlık kavramında ise evrensellik öne çıkmaktadır.

Kaynak: Şerafettin Turan, **Türk Kültür Tarihi**, Bilgi Yayıncılık, Ankara 1990, s. 11-20.